

Faragó-Farkas Mariann Gabriella*

A gyermekek adatainak védelme az online térben

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Információs korunk egyik legnagyobb kihívása, hogy amíg a technológia folyamatosan, nagy ütemben fejlődik, az emberek életének egyre nagyobb szelete digitalizálódik, addig a jogalkotó lényegesen lassabban tud reagálni az ezzel járó változásokra. A digitalizáció – és annak a mindennapi életre gyakorolt hatása – olyan újfajta kihívásokat jelentenek, amelyekkel korábban a jogalkotó nem találkozott, így az azokra adható válaszok is csak lassan születnek meg. Mindezeket a Covid19-világjárvány okozta társadalmi változások tovább erősítették.

A Covid19-világjárvány elleni védekezés során a kormányzatok arra törekedtek, hogy csökkentsék az emberek közötti személyes kapcsolattartást, amely így ugyanakkor jelentősen megnövelte az online térben töltött időt, különösen – és elsősorban – az iskoláskorú gyermekek¹ esetében.² A járvány terjedésének lassítása érdekében a kormányzatok először jellemzően tantermen kívüli digitális munkarendet vezettek be, amelyet fokozatosan felváltott a hibrid oktatás, amelyet számtalan országban – a hagyományos tantermi oktatásra való visszaállás után is – kiegészítő megoldásként a mai napig alkalmaznak. Ebben a megnövekedett online jelenlétben egyre több, a gyermekek jogait érintő kérdés merül fel, amelyeknek bár csak egy kis szegletét jelentik a gyermekek adatainak védelmét érintő kérdések, azok komoly veszélyeket rejthetnek magukban azáltal, hogy alkalmasak lehetnek a fiatalok testi, lelki, valamint erkölcsi fejlődésének veszélyeztetésére. A gyermekek személyes adatainak védelme jelentősen túlmutat a pusztán bizonyos

– akár oktatás során, akár a szabadidős tevékenység során – használt alkalmazások, weboldalak adatkezelésén. Ebbe a körbe tartoznak a személyes adatokkal való olyan visszaélések,³ mint például a gyermekek adatainak – ideértve kép- és hangfelvételeinek – kezelése internetes fórumokon, weboldalon vagy azoknak akár a közösségi médiában történő további megosztása, a gyermek egyéb személyes adataival való együttes közlése is. A gyermekekre leselkedő online veszélyekre a jog – alapvetően offline veszélyekre kialakított – válaszai az eddigi gyakorlat alapján úgy tűnik, hogy csak korlátozottan alkalmazhatóak, emiatt az online gyermekvédelem megfelelő működéséhez elengedhetetlen, hogy a jogalkotó az online jogsértésekre is olyan választ tudjon adni, amely hatékonyan védelmezi a gyermekek jogait, ez ugyanakkor szükségszerűen felvetheti a jelenlegi gyermekvédelmi rendszer átstrukturálását is.

Mindezekre tekintettel a jelen tanulmány célja, hogy átfogó képet adjon a gyermekek adataival összefüggésben a különböző online felületeken felmerülő veszélyekről – elsősorban a gyermekek adatainak jogszerűtlen kezeléséről –, az azokra adott eddigi válaszmegoldásokról, valamint a szakértők, különösképpen a különböző jogvédelmi feladatokat ellátó hatóságok, illetve a közoktatásban aktívan részt vevő intézmények álláspontjáról, megoldási javaslatairól.

II. A GYERMEKEK ALAPVETŐ JOGAI

A gyermekek jogai olyan alapvető jogok, amelyek – tekintettel a gyermekek sebezhetőségére – tágabb védelmet nyújtanak a számukra, ezzel is elősegítve, hogy a megfelelő fejlődésüknek köszönhetően a későbbiekben a társadalom teljes értékű tagjai legyenek, ezzel is hozzájárulva annak működéséhez, főlendüléséhez, gyarapodásához, előrehaladásához.

A gyermekek alapvető jogai szempontjából kiemelkedően fontos az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye,⁴ amely a mai napig áthat minden további gyermekvédelmi nemzetközi egyezményt és nemzeti szabályozást. Az Egyezmény – amely különleges

* Faragó-Farkas Mariann Gabriella: Igazságügyi Minisztérium, Alkotmányjogi Jogalkotásért és Fogyasztóvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság, Adatvédelmi Főosztály, közjogi ügyintéző.

1 Minden 18. életévét be nem töltött személy, így ideértendő az a korosztály is, amely bár közvetve, vagy akár közvetlenül használ bizonyos internetes honlapokat vagy applikációkat, de azokat szülői felügyelettel használja. Emellett a tanulmány elsősorban az iskoláskorú gyermekek online védelmére helyezi a hangsúlyt – úgy, hogy ideértendők azok a gyermekek, akik életkorukból adódóan, illetve iskolai, valamint egyéb iskolán kívüli tevékenységeik miatt rendszeresen, önállóan, gyakran szülői felügyelet nélkül használnak különböző internetes honlapokat és alkalmazásokat.

2 Az EU Kids Online 2020-as felmérése alapján a megkérdezett 9–16 év közötti gyermekek átlagosan 167 percet töltöttek online még a járványhelyzet előtt, amely azóta – tekintettel a tantermen kívüli digitális munkarendre – tovább növekedett. A kutatás országokra, életkorra és nemekre lebontva is tartalmazza ezen adatokat: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-10Feb2020.pdf>

3 Szintén az EU Kids Online 2020-as felmérése alapján a megkérdezett gyermekek 11%-a találkozott az adatainak a visszaélésével. A leggyakoribb, amikor különböző vírusok miatt kerülnek a gyermekek adatai harmadik személyek kezelésébe.

4 A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény, amelyet az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki. Az Egyezmény a legszélesebb körben elfogadott emberi jogi egyezmény, a világ 196 országa elfogadta. Az Amerikai Egyesült Államok az egyetlen ország, amely egyedüli módon még nem fogadta el azt.

módon, annak jellegére is figyelemmel kifejezetten a gyermekek számára is érthető formában is elérhető⁵ – három kiemelten fontos pillére a gondoskodás ellátás, a védelem, valamint a részvétel joga. A három alappillér tehát a gyermekek alapvető szükségleteire reagál. A gondoskodás és ellátás – a táplálástól a gyermekek szeretetéig – magában foglal minden lényeges létszükségletet, amelyet a szülő, illetve a gyermeket gondozó a gyermek megfelelő testi, lelki, valamint erkölcsi fejlődéséhez elengedhetetlen. Ezt egészíti ki a gyermekek védelemhez való joga, amely nemcsak a szülők, hanem a gyermekkel kapcsolatba kerülő minden személy tekintetében kötelezettségként is megjelenik. E kötelezettség végrehajtása kapcsán – mint aktív résztvevők – lépnek be az államok is, hiszen az Egyezményben részes felek kötelesek olyan jogszabályokat alkotni, amelyek képesek a gyermekeket megóvni.⁶ Tekintettel arra, hogy az egyezmény – bár megalkotásakor még az online jogsértések még nem léteztek – által deklarált jogok az online térben megvalósuló gyermekvédelemre is irányadóak. Végezetül pedig, az Egyezmény harmadik pillérében megfogalmazott, a gyermekek részvételéhez való joga mikroszinten akként értelmezhető, hogy a gyermek – érettségének megfelelően – beeshet az őt érintő kérdésekbe, valamint makroszinten azt jelenti, hogy aktívan részt is vehet a gyermekek, gyermekjogokat érintő szabályozások kialakításában.

Hasonló szemléletet követ az Európa Tanács is a gyermekek jogainak a digitális környezetben való tiszteletben tartásáról, védelméről és érvényesítéséről szóló 2018-as iránymutatásában (a továbbiakban: iránymutatás),⁷ amely elsősorban az online gyermekvédelem tekintetében ad ajánlást a tagállamoknak. Az iránymutatás nemcsak azt deklarálja, hogy a gyermekek jogainak az online térben is érvényesülniük kell, hanem azt is, hogy a tagállamok kötelesek jogorvoslatot biztosítani a gyermekeknek akkor is, ha jogaik digitális környezetben sérülnek. Az ajánlás kiemeli továbbá, hogy a jogorvoslatnak nemcsak bírósági eljárásban kell érvényesülnie, hanem egyéb békéltető, vagy közigazgatási eljárásokban is. A gyermekek adatvédelmét tekintve különösen nagy szerepe van a Nemzeti Adatvédelmi és Információs szabadság Hatóságnak (a továbbiakban: Hatóság) is, amely az Alaptörvény VI. cikk (4) bekezdése szerinti független, sarkalatos törvényben létrehozott hatóságként az Alaptörvény VI. cikk (3) bekezdése szerint biztosított információs önrendelkezési jog érvényesülését – a gyermekek tekintetében is – ellenőrzésére hivatott.

Mindezeket támogatva – a magyar jogrendszer is átható alapvető emberi jogokon túl – az Alaptörvény külön is rendelkezik a gyermekek jogairól, amellyel a gyermekek alapvető jogainak és szükségleteinek alapjogi védelmet ad azzal, hogy a XVI. cikk deklarálja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi, valamint erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Az Alkotmánybíróság – fenntartva a korábbi Alkotmányon alapuló alkotmány-

bírósági gyakorlatot – az Alaptörvény XVI. cikk szerinti testi, szellemi, valamint erkölcsi fejlődéshez való joggal kapcsolatban rámutatott, hogy a gyermekek ezen alapjoga számos állami kötelezettségben jelenik meg. A gyermekek oldalán jogként megjelenő, a védelemhez és gondoskodáshoz való jog kötelezettjei a család, a társadalom és – végül, de nem utolsósorban – maga az állam is. Az állam oldalán a gyermekek jogainak érvényesítése intézményvédelmi kötelezettségként jogi aktivizmust kíván meg, vagyis a jogrendszer alakítása során tekintettel kell lenni a különböző jogágak normatív és intézményes összefüggéseire. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint tehát az Alaptörvény XVI. cikkében szereplő jog lényegi tartalma elsősorban állami és – szűkebb körben – társadalmi kötelezettségek teljesítésében ragadható meg. Ez a kötelezettség pedig az állam számára azt írja elő, hogy – valamennyi jogággal összefüggésben – az egyes jogintézmények szabályozása során tartsa szem előtt a gyermekek érdekeit, illetve e tevékenységén keresztül segítse elő a megfelelő fejlődésüket, és az ehhez szükséges alapvető feltételeket biztosítsa.⁸

A gyermekek testi, szellemi, valamint erkölcsi fejlődését rengeteg tényező befolyásolhatja, és a gyors társadalmi változások következtében napjainkban egyre nagyobb veszélyt jelent a gyermekek számára, a sérelmükre elkövetett különböző online jogsértések. A gyermekek sérelmére elkövetett online jogsértések jelentős része adatvédelmi vonatkozású azáltal, hogy az online térben jellemzően a gyermekek személyes adataival élnek vissza – ideértve a különböző adathalász cselekményeket is –, amely – tekintettel az életkorukból adódó fokozott veszélyeztetetőségre – káros hatással lehet fejlődésükre. Az online térben a gyermekek ellen elkövetett jogsértések jelentős részét az online zaklatás, az ún. „bullying”, illetve a szexuális zaklatás teszik ki, de egyre többször előfordul, és egyre komolyabb veszélyeket rejtő módon jelenik meg a jogsértések között a gyermekek által készített és közzétett kép- és hangfelvételek nyilvánosságra hozatala, azok egyéb platformokon való közzététele, illetve a gyermek más személyes adataival való visszaélések – így a gyermek nevének, telefonszámának, valamint közösségimédia-profiljai elérőségének nyilvánosságra hozatala – is.

III. A GYERMEKEK SZEMÉLYES ADATAINAK VÉDELME

A magyar adatvédelmi jog alapjogi jellegét az Alaptörvény VI. cikk (3) bekezdés alapozza meg, amelynek értelmében mindenkinek joga van a személyes adatainak védelméhez. A Magyarországon a személyes adatok védelmére alkalmazandó rendelkezések alapjait egyebekben nagyrészt az uniós jog, azon belül is a természetes személyeknek a személyes

5 Az Egyezményt egyebekben az UNICEF megírta gyermekek nyelvén is, amely segítheti a gyerekeket az egyezmény szövegének megértésében, valamint abban, hogy tisztában legyenek jogaikkal: <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2019/05/gyermekjogi-egyezmény-gyereknyelven-2019.pdf>

6 Gyermekjogi Egyezmény 4. cikk.

7 CM/Rec(2018)7 sz. ajánlás, amelynek szövege magyar nyelven is elérhető a Nemzeti Adatvédelmi és Információs szabadság Hatóság honlapján: <https://naih.hu/files/ET-ajanlas-gyermekjogok-a-digitalis-kornyezetben.pdf> [letöltés dátuma: 2022. 12. 05.].

8 Erről bővebben lásd 3142/2013. (VII. 16.) AB határozat Indokolás [26]–[27] bekezdés.

9 Az angol kifejezés jelentése, bántalmazás, piszkálás, szekálás. A magyarban nincs olyan szó, ami a teljes jelentést le tudná fogni. Főként iskolai, illetve online környezetben használjuk, amikor gyakran a gyermeket a vele egykorú társai szekálják, piszkálják, zaklatják huzamosabb időn át. A cyberbullyinggal kapcsolatban az UNICEF gyermekek számára összeállított összefoglalója itt olvasható: <https://unicef.hu/cyberbullying>

adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2016. április 27-i (EU) 2016/679 európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: általános adatvédelmi rendelet) adja meg, amely alapján a személyes adatok védelmére vonatkozó előírások közvetlenül alkalmazandóak. Azon adatkezelések esetén, amelyek nem tartoznak az általános adatvédelmi rendelet hatálya alá, továbbra is az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) alkalmazandó, amely ezeken túlmenően – az általános adatvédelmi rendelet hatálya alá tartozó adatkezelésekre vonatkozóan is – tartalmazza az adatvédelmi hatóság eljárására vonatkozó részletszabályokat is. Bár a jelenlegi adatvédelmi szabályozási rendszerben – eltekintve az általános adatvédelmi rendelet 8. cikkétől¹⁰ – kevés olyan szabály van, amely konkrétan a gyermekek adatkezelésére vonatkozik,¹¹ ámbar szükséges megemlíteni az általános adatvédelmi rendelet (38) preambulumbekzdését, amely alapján a gyermekek személyes adatai különleges védelem alatt kell hogy álljanak, tekintettel arra, hogy a gyermekek fokozottan ki vannak téve a személyes adatok kezelésével járó veszélyeknek. Ennek a gyermekbarát szemléletnek köszönhetően az általános adatvédelmi rendelet több ilyen szabályt igyekezett beiktatni, ami ha nem is konkrétan a gyermekek adatkezelésére vonatkozik, mégis igyekszik figyelembe venni a gyermekek helyzetét, és bizonyos szabályoknál a gyermekekre szabni azokat.

Mindezek alapján látható, hogy a jelenlegi adatvédelmi szabályozástól bár idegen¹² lenne a gyermekekre vonatkozó

10 A személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló, 1995. október 24-i (EK) 95/46 európai parlamenti és a tanácsi irányelv 29. cikke alapján létrehozott munkacsoport, mely az általános adatvédelmi rendelet hatálybalépéséig (2018. május 25-ig) foglalkozott a személyes adatok védelmével. A 29. cikk szerinti munkacsoport a 2/2009 véleménye már felvette, hogy a gyermekek esetén két dolgot szükséges vizsgálni. Az egyik a gyermek érettsége, amely nem egyezik a gyermek életkorával. Minden gyermek esetén egyedileg mérlegelendő a gyermek érettsége, hogy mikor képes önállóan dönteni az adatait illetően. Míg a másik a szülők törvényes képviselői mivoltjával kapcsolatos. Mindezek alapján a korábbi adatvédelmi szabályozásban az Infotv. alapján a kiskorú gyermek 16. életévének betöltése után jogosult volt személyes adatairól rendelkezni. Egyebekben a tagállamok az általános adatvédelmi rendelet hatálybalépése után sem hoztak egységes döntést a gyermek életkorát tekintve, így annak felső határa 16. életév, míg az alsó határa a 13. életév lett.

11 Éppen ezért volt kiemelt jelentősége, hogy 2022. július 28-ai európai adatvédelmi Biztos határozatát követően az ír adatvédelmi hatóság a META ellen – rekordösszegű – 405 millió eurós bírságot szabott ki, amiért az Instagram üzleti fiók funkciót használó gyermekek adatait – köztük a telefonszámukat – alapértelmezett módon nyilvánosnak kezelte. A bírság nemcsak a kiszabott összeg miatt kiemelten fontos, hanem mert ez volt az általános adatvédelmi rendelet hatálybalépése óta az első gyermekek adatainak védelme miatt egy közösségi média jogsértése miatt kiszabott bírság. Lásd bővebben: https://edpb.europa.eu/news/news/2022/record-fine-instagram-following-edpb-intervention_hu

12 Ez elsősorban az általános adatvédelmi rendelet rendszere miatt tűnhet így. Jelenleg, bár a rendelet számos gyermekekre vonatkozó szabályt vezet be, aminek köszönhetően bizonyos esetekben fokozott védelem illeti meg őket, maga a rendelet egyebekben nem tartalmaz egy konkrét gyermekek adatvédelme részt. Éppen ezért a magyar adatvédelmi szabályozás is csak, ahol szükséges ott utal ki a gyermekekre, akiket fokozott védelemben szükséges illetni.

külön szabályok bevezetése, mégis a tagállamok – így köztük Magyarország is – különböző, elsősorban eljárásjogi intézkedésekkel igyekeznek a gyermekek személyes adatainak fokozott védelmének jogi háttérét megteremteni.

IV. AZ ELEKTRONIKUS ADAT IDEIGLENES HOZZÁFÉRHETETLENNÉ TÉTELE AZ ONLINE GYERMEKVÉDELEMBEN

Az egyik ilyen, a gyermekek védelmére szolgáló jogi eszköz – mely bár a közösségi média esetén korlátozottan hasznosul –, de egyéb internetes platformon való visszaéléskor igen, az elektronikus adat hozzáférhetetlenné tétele. E szabályok elmondhatók, hogy annak kialakítása érdekében a Hatóság kereste meg az Igazságügyi Minisztériumot,¹³ felhívva a figyelmet a gyermekek sérelmére elkövetett adatvédelmi visszaélésekre. Ezzel kapcsolatban a Hatóság egyik legfontosabb jelzése az volt, hogy a gyakorlatban nem tudtak érdemben fellépni azon internetes platformok ellen, amelyek gyermekek személyes adataival – ideértve azokat a képfelvételeket is, amelyeket a gyermekek saját közösségimédia-profiljukra töltöttek fel – élnek vissza. A Hatóság jelzése szerint számtalanszor előfordult, hogy ezen oldalak nemcsak a gyermekek fotóit tették nyilvánosan közzé, hanem a gyermekek nevét és a közösségimédia-profiljaira mutató hivatkozásokat is, így az oldal látogatói számára közvetlenül elérhetővé és megkereshetővé váltak a gyermekek, amely később további jogsértések – így akár bűncselekmény – forrása is lehetett. Ezen oldalak működésével kapcsolatban, valamint az itt elkövetett különböző adatvédelmi jogsértésekkel kapcsolatban számos megkeresés érkezett a Hatósághoz. A honlap működésének alapja, hogy a felhasználók küldenek be fotókat, amelyeken gyakran fiatalok vagy kiskorú gyermekek vannak, gyakran a képek mellett egyéb személyes adatok is feltüntetésre kerülnek. Az oldalon számos olyan képet osztottak meg, amelyen az érintettek – többek között, általában nők – bosszúpornó áldozatai lesznek. Ezen túl gyakran olyan személyes jellegű és súlyosan kompromittáló (így például az érintett személyt meztelenül megjelenítő felvételek) is kikerültek az oldalra, amelyeket az érintett saját maga, magáncélra készített, és amelyeket nem kívánt nyilvánosan megosztani.

Azért, hogy a Hatóság érdemben fel tudjon lépni az ilyen és ehhez hasonló oldalak ellen, az Országgyűlés az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvénnyel, 2021. november 19-ei hatállyal az Infotv.-t új 61/A–D. §-okkal egészítette ki, amely az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét szabályozza adatvédelmi jogsértések esetén.

Az elektronikus adat hozzáférhetetlenné tétele elsősorban egy büntetőjogi intézkedés volt, amely mára számos más közigazgatási hatóság hatáskörében álló intézkedéssé vált. Számos hatóság jogosult elrendelni – köztük a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint a Nemzeti Közlekedési Hatóság – szakági jogszabályok alapján. Ennek analógiájára az Infotv. 61/A–D. §-a alkalmazhatósága esetén a Hatóság is elrendelheti elektronikus adat ideiglenes eltávolítását, illetve

13 Lásd bővebben: NAIH-6164-1/2021.

ideiglenes hozzáférhetlenné tételét. Amennyiben a Hatóság hatósági eljárást folytat, és észleli, hogy az adatkezelő jogellenesen tett közzé elektronikus adatot, úgy amennyiben az elektronikus adat érintettje gyermek, vagy pedig különleges adatra, vagy bűnügyi személyes adatra követik el, a tárhelyszolgáltatót hívja fel az elektronikus adat ideiglenes eltávolítására.¹⁴ A Hatóság az elektronikus adat ideiglenes eltávolításáról szóló végzést megküldi a tárhelyszolgáltatónak, amely köteles egy munkanapon belül az elektronikus adatot eltávolítani.

A fentiekén túl a Hatóságnak lehetősége van elrendelni az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tételét,¹⁵ amelyet szintén a fent vázolt esetben, az elrendelő végzés alapján a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (a továbbiakban: NMHH) az az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (a továbbiakban: Eht.) alapján szervezi és ellenőrzi az adat ideiglenes hozzáférhetlenné tételét. Ennek folyamán az NMHH közzéteszi a hatóság végzését a központi elektronikus hozzáférhetlenné tételei határozatok adatbázisában (a továbbiakban: KEHTA), amelyről a szolgáltatók értesítést kapnak, és ez alapján beállítják a szűrést. A KEHTA-hoz, az Eht. 159/C. § (1) bekezdése alapján minden hozzáférést biztosító elektronikus hírközlési szolgáltató és a kereső- és gyorsítótár-szolgáltató köteles csatlakozni, így amint a KEHTA-ba újabb elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tételét elrendelő végzés kerül rögzítésre, ezen végzés alapján kötelesek egy munkanapon belül eljárni. Ennek köszönhetően azon oldalak, amelyek gyermekek személyes adatait jogellenesen kezelik azokat a fenti szolgáltatók leszűrik, így azok ezáltal elérhetlenné válnak.

Természetesen ezen eszköznek is vannak korlátai. A legfontosabb, hogy mivel ezek a fajta jogsértések főként a közösségi médiában valósulnak meg, így emiatt szükségszerűen az elektronikus adat hozzáférhetlenné tétele nem tudja teljes mértékben betölteni a funkcióját. Ahhoz, hogy az online gyermekvédelem átfogóbb legyen, ezentúl szükséges lehet egyéb intézkedések bevezetése, amelyek kiegészíthetik a Hatóság elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tételét, és így nagyobb védelmet biztosíthat a gyermekeknek.

A közösségimédia-felületeken elektronikus adatot hozzáférhetlenné tenni ilyen módon nem lehet. E platformok esetén az egyetlen lehetőség az, ha az adott jogsértésre a felület üzemeltetője, adminjai, valamint moderátorai reagálnak. A gyakorlatban tehát – az adatok mennyiségére tekintettel – szinte megoldhatatlan, hogy az adatot még annak további megosztása előtt hozzáférhetlenné tegyék. Másik korlátja az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tételének, hogy azt egy ún. Virtual Private Network¹⁶ (a továbbiakban: VPN) csatlakozás segítségével kikerülik. A szűrés kizárólag Magyarország területére korlátozódik – ezért nem is tud megfelelő eszköz lenni a közösségi média esetén –, így ezt a szűrést a VPN-nel oly módon lehet kikerülni, hogy a fel-

használó átállítja a tartózkodási helyét, így a szűrt hivatkozás a VPN útján elérhetővé válik.

Éppen ezért, bár az elektronikus adat ideiglenesen hozzáférhetlenné tétele egy hasznos jogi eszköz, ahhoz, hogy az kellőképpen betölthesse szerepét az online gyermekvédelemben szükséges további, esetlegesen kiegészítő intézkedések bevezetése is, amelyek alkalmasak az olyan jogsértések elleni fellépésre, amelyeknél – a jogsértést megvalósító felület sajátossága miatt – az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tétele nem lenne elegendő.

V. PREVENTÍV INTÉZKEDÉSEK MINT A GYERMEKVÉDELEM TOVÁBBI ESZKÖZE

A fentiekre tekintettel – osztva számos gyermekvédelmi szerv szakmai véleményét is¹⁷ – a fenti jogvédelmi eszközök mellett az érintettek megfelelő tájékoztatására, tudatos internet-használatuk erősítésére is a szükséges hangsúlyt fektetni,¹⁸ amely a Hatóság mellett kiegészítő fokozná a gyermekek személyes adatainak a védelmét. Az általános adatvédelmi rendelet egyebekben rendelkezik a tagállami független hatóságok feladatairól, melyek közé delegálja a nyilvánosság figyelmének a felkeltését, és az ismeretek terjesztését is a személyes adatok kezelésével járó veszélyekről, az erre vonatkozó szabályokról illetve garanciákról és jogokról.¹⁹

Ahhoz, hogy a gyermekek adatvédelmi tudatosságát növelni lehessen, célszerűnek tartanám egy olyan – minden gyermekre kiterjedő – tájékoztatási gyakorlat kialakítását, amely során – akár közoktatási intézményben – egyfajta tudatos internethasználatot bemutató (például osztályfőnöki vagy informatika-) óra keretében pedagógusok²⁰ a Hatóság segítségével magyarázó előadást tartanának az adatvédelem

17 Ezt a szakmai álláspontot képviseli több gyermekvédelmi szerv, valamint az Alapvető Jogok Biztosa is, aki az AJB-686/2022 jelentésében a digitális gyermekvédelem fontosabb területeit is megvizsgálva, egyeztetve a szakmai szervezetekkel alakította ki ajánlást. A jelentés alapján ezt a szakmai álláspontot vallja többek között a Klebersberg Központ, valamint a tankerületi központok is, akik kiemelik, az online gyermekvédelem kiterjedését, melynek egyik meghatározó elme preventatív, amely magában foglalja elsősorban a különböző tájékoztatókat, felkészítőket, ideértve a pedagógusok és a szülők tájékoztatását is, másrészt pedig a resztoratív eszközökre is felhívják a figyelmet. Idesorolandók a különböző sérelemkezelési eljárások, melyeket – a gyermekek jogainak teljes körű védelme érdekében – elsősorban a közoktatási intézményen belül is kezdeményezni lehetne. Ezzel kapcsolatban megemlítendő, hogy a jelentés alapján a tankerületek közel 30–40%-a nyitott arra, hogy szakemberek bevonásával tartsanak különböző prevenciós előadásokat (Jelentés 19. o.).

18 Ezt az álláspontot képviseli az Európai Unió is. Az Európai Bizottság 2021. március 24-én kelt az EU gyermekjogi stratégiájának 5. (digitális és információs társadalom című) pontja alapján a Bizottság a Digitális Európa programon keresztül továbbra is támogatja a felelősségteljes online magatartást. Lásd bővebben: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en> [letöltés dátuma: 2022. 12. 05.].

19 Általános adatvédelmi rendelet 57. cikk (1) bekezdés b) pont.

20 Ahogy arra az Európa Tanács 2018-as ajánlása a gyermekek jogainak a digitális környezetben való tiszteletben tartásáról, védelméről és érvényesítéséről szóló iránymutatásának függelékének 8. pontja is felhívja a figyelmet, amely kiemelten fontosnak tekinti a további – tehát a gyermekeken túli – érdekelt felek bevonását az online gyermekvédelemben. Idesorolja az ajánlás különösen az oktatási és gyermekvédelmi és gondozási rendszerek, állami intézmények, valamint a civil társadalom gyermekvédelmi

14 Infotv. 61/A. § alapján.

15 Infotv. 61/B. § alapján.

16 Virtuális magánhálózat, amelyet használva lehetővé válik, hogy a felhasználó egy megosztott vagy egy nyilvános hálózaton keresztül küldjön és fogadjon adatokat, mintha a számítógép közvetlenül kapcsolódna arra a helyi hálózatra. A kapcsolat során az adatok titkosítása az eredeti hálózaton nem láthatók.

szükségességéről, valamint az adatvédelmi jog alapjairól. Ennek során elengedhetetlen a Hatóság szakmai közreműködése, ahogyan e tudatosításban egyébként – például a gyermekek számára készített segédanyagokkal – jelenleg is részt vállal. Ezeket ugyanakkor – bár a honlapon elérhetők – a gyermekek nem feltétlenül ismerik, vagy nem tudják, hol és pontosan mit keressenek. Erre figyelemmel szükségesnek látom, hogy a Hatóság közreműködésével készüljenek el azok a segédanyagok, amelyek megfelelő alkalmazásával a közoktatási intézményekben dolgozó pedagógusok ismertethetnék a gyermekekkel az adatvédelmi jogait, különös figyelmet fektetve az elfeledtetéshez való jogra és annak korlátaira. Célszerűnek tartanám, hogy ezen programokban – az ott megjelenő kérdések, szakmai anyagok elkészítésében is – a gyermekek is aktívan részt vehessenek,²¹ azaz ők maguk mondassák el, melyek azok a kérdések, amelyekben segítségre szorulnak, illetve, hogy melyek azok a kérdések, amelyekben bizonytalanok, illetve amelyekkel rendszeresen találkoznak, ezáltal elősegítve a program sikerét.

Jelenleg a Hatóság honlapján²² egy általános felhívás érhető el, valamint néhány oktatóanyag, köztük reklámfilmek²³ is, amelyeket a Hatóság a gyermekeknek szánva – általuk is érthető módon – írt meg, ezzel is segítve, a tájékozódást kereső gyerekeket. Ahogy arra a honlapon is felhívják a figyelmet – valamint, ahogy az feljebb is kifejtésre került –, legtöbbször a közösségi média használata során merülnek fel jogsértések.

Hasonlóan a Hatósághoz, az NMHH²⁴ is több, a gyermekek és szüleik számára is hasznos cikket tett közzé mind a tudatos internethasználat körében, mind pedig a gyermekek adatvédelmének körében. Az NMHH honlapja elsősorban gyermekeknek és szüleiknek szól, de a cikkek, összefoglalók nyelvezete lehetővé teszi, hogy azokat gyermekek is használni tudják. Az NMHH – egyetértésben a Hatósággal – szintén felhívja a figyelmet az elfeledtetés jogára, annak korlátjaira, illetve arra, hogy bár gyakorlati korlátai lehetnek, mégis fontos felhívni a figyelmet rá és megismertetni azt a gyermekekkel, hiszen a gyermekek gyakran nem is tudják, hogy ezen jogellenes adatkezelések ellen is fel lehet lépni.²⁵ Éppen ezért elengedhetetlen, hogy a gyermekek a gyakorlatban is fel tudják ismerni a veszélyeket, amelyhez

bár az említett honlapon lévő összefoglaló jó kiindulópont lehet, de valójában önmagában még nem nyújt teljes körű felvilágosítást a gyermekeknek az adataik védelmének fontosságáról, valamint az internet, különösen a közösségi média tudatos használatához.

A tudatos internethasználatra való nevelésnek különösen fontos szerepe van a közösségi média esetén. A közösségi média már mindannyiunk életét – így a gyermekek életét is – teljesen átszötte, ezért a gyermekek közösségi média-használatát sem lehet kizárni. Ahogy arra a bevezető gondolatokban is utaltam, a gyermekek nemcsak egymással tartanak kapcsolatot az interneten, hanem a tanáraikkal is. Így a Facebookon például csoportokba rendeződnek az iskolai osztályok, baráti társaságok, klubok, sportegyesületek vagy akár bármely egyéb – iskolán kívüli tevékenység – kapcsán is. Nemcsak a gyermekek, de a szülők is gyakran a közösségi média-platformokon tartják a kapcsolatot a pedagógusokkal, vagy akár a többi szülővel is. Éppen ezért a gyermekek esetén különösen fontos, hogy megértsék a közösségi média veszélyeit. Jellege miatt a közösségi médiában megvalósuló jogsértések elleni fellépés bonyolultnak és nehézkesnek tűnik az érintettek számára. Emellett viszont az a tény sem hagyható figyelmen kívül, hogy a közösségi média-platformokat egy időben akár több millióan is használják, így az adatok gyorsan terjednek, pillanatok alatt elszakadnak az eredeti forrástól, így a felhasználók a saját tartalmaikra és egyéb tevékenységeikre később csak alig vagy nincs is ráhatásuk. Az előbbiekre is figyelemmel a gyermekek által közzétett információk – különösen fotók és videók – is percekben belül más platformokon, vagy akár az adott közösségi média-szolgáltatás egyéb felületén – egy másik profilon, oldalon vagy akár csoportban – is feltűnhetnek. Ez ellen elsősorban maguk az érintettek tudnak érdemben fellépni, és ebben segítheti őket a tudatos internethasználat, a megfelelő családi,²⁶ intézményi háttér, az esteleges gyermekvédelmi szervek és civil szervezetek munkája, amelyet csak kiegészítene a Hatóság és a jogalkotó tevékenysége.

VI. ÖSSZEGLÉZÉS

A gyermekek fokozottan nagyobb veszélyeknek vannak kitéve az online térben, amelyet az egyre erősödő digitalizáció csak tovább fokoz. Ebben a helyzetben szükségszerű, hogy a gyermekvédelem kiterjedjen a gyermekek adatainak védelmére is, mert – ahogy az a fentiekben kifejtettekből is kiténik – a gyermekek sérelmére elkövetett jogosulatlan adatkezelések könnyen lehetnek alapjai akár súlyosabb bűncselekményeknek is.

Információs társadalmunkban elengedhetetlen, hogy segítsük a gyermekek tudatos internethasználatát, amely mindannyiunk közös felelőssége. Ennek keretében célszerű lehet a közoktatási intézmények Hatósággal való összefogása,

feladatokat ellátó munkatársait, valamint a szülőket, törvényes gyámokat, és a gyermek gondját viselő bármely egyéb személyeket.

A teljes ajánlás az alábbi honlapon olvasható el: <https://naih.hu/files/ET-ajanlas-gyermekjogok-a-digitalis-kornyezetben.pdf> [letöltés dátuma: 2022. 12. 05.].

21 Több nemzetközi egyezmény, illetve egyéb szakmai szerv is hangsúlyozza a gyermekek részvételi jogát, amelyet először a Gyermekjogi Egyezmény deklarált. Erre tekintettel nem elhanyagolható, hogy az iskoláskorú – főleg az internetet egyedül, rendszeresen, gyakran szülői felügyelet nélkül használó – gyermekek is szeretnék aktívan részt venni az életüket befolyásoló kérdésekben, döntéshozatalban.

22 <https://naih.hu/hogyan-is-elhatsz-jogaiddal-a-gyakorlatban-mire-figyelj-oda>

23 A Hatóság társadalmi célú felhívása a tudatos internethasználat fontosságáról: <https://naih.hu/files/NAIH---TCR-video.mp4>

24 „Gyermekek az interneten” nevű honlapon elérhetők az NMHH összefoglalói, cikkei: <https://gyerekaneten.hu/temak>

25 Lásd bővebben: https://gyerekaneten.hu/tema/Jogaink_az_interneten

26 Az EU Kids Online 2020-as felmérése alapján a megkérdezett gyermekek 33%-a állította, hogy szüleik rendszeresen beszélgetnek velük az internet biztonságos használatáról, valamint a megkérdezett gyermekek 80%-a kapott már szüleitől, barátaitól, vagy tanáraitól tanácsot az internet biztonságos használatáról.

például egy közös akció keretében – amelyekre hasonló kezdeményezéseket a civil szférában már láthattunk²⁷ –, amely segítheti a gyerekeket eligazodni az internet és a jog világában, valamint abban, hogy tudatosan osszanak meg magukról információkat, illetve ezzel összefüggésben szintén tudatosan használják a különböző applikációkat és felületeket, illetve, amely azt is segíti, hogy ha bizonytalanok, vagy valamit veszélyesnek érznek,²⁸ arról merjenek szólni, és merjenek segítséget kérni.²⁹ Több kutatás is vizsgálta a gyermekek tudatosságát, ezek során a megkérdezett gyermekek maguk is jelezték, hogy szeretnék többet tudni az adatvédelemről, a digitális világ veszélyeiről, illetve hogy miként tudnak fellépni, amennyiben az adataikkal visszaélnék, vagy egyéb jogaik sérülnek.³⁰

Emellett nem elhanyagolható az állam felelőssége, amely nemcsak gyermekek adatainak védelmét erősítő jogszabályokban jelenik meg, hanem hogy ezen területet fokozottan fontosnak tekintve, a helyzetet folyamatosan vizsgálva újabb és újabb lépéseket kell tenni az online gyermekvédelem felé. Ennek keretében kiemelten fontos lehet az adatvédelmi szabályokról való nemzetközi információcsere, amelyek a saját adatvédelmi szabályaink javításához, naprakészen tartásához is hozzájárulhatnak.³¹

Végezetül a Hatóság, mind az érintetteket segítő feladatainak ellátása során, mind pedig az adatvédelmi jogszabályok megalkotását segítve hozzájárulhat az online gyermekvédelemhez.

27 Ilyen volt a Telecom és a Hintalovon alapítvány felmérése is a témában, amely kitért a gyerekek tudatos internethasználatára. Ennek során számos gyermeket kérdeztek meg az internetes szokásaikról, félelmeikről, és ez alapján összegezték a gyermekek tudatosságát a témában, valamint határozták meg az esetleges szükséges lépéseket. A kutatás kitért a gyermekek tantermen kívüli, digitális munkarendben való oktatására is, amiben külön adatvédelmi aggályként felmerült, hogy egyre nagyobb mértékben tartanak kapcsolatot a tanárokkal különböző közösségi-média-felületeken, gyakran nem privát üzenetben, hanem osztálycsoportokban. Erről bővebben az alábbi kutatási jelentésben írtak: https://legyletis.hu/media/public/files/TELEKOM_Internetmost_kutatas.pdf [letöltés dátuma: 2022. 12. 01.].

28 Ezzel kapcsolatban szükséges megemlíteni az inetrnethotline is, amely egy jogsegély szolgálat, ami nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközi szinten segíti a gyerekeket. A különböző országok jogsegélyszervezetei egymással is fenntartják a kapcsolatot, és segítik a gyerekeket. A magyar felületet az NMHH kezeli, és az alábbi linken érhető el: <https://nmhh.hu/internethotline/>
Valamint lehet bejelentést tenni a <https://www.biztonsagosinternet.hu/> honlapon is, amennyiben valaki káros tartalmat észlel egyes honlapokon. Itt nemcsak a hotline érhető el, hanem számos segédanyag, cikk és egyéb dokumentum, ami a honlapot felkereső gyerekeket segítheti eligazodni az internet világában.

29 Az EU Kids Online 2020-as felmérése alapján a megkérdezett gyermekek mindössze 5%-a jelezte a tanárnak, ha valami negatív érte őt az interneten, míg egyéb szakembernek mindössze 3%-a. Ezzel szemben viszonylag magas az aránya a szülőknek, illetve barátoknak való jelzésnek. A megkérdezett gyermekek 41%-a jelezte szüleinek, barátainak, vagy más hozzá közel álló – nem szakembernek –, hogy valamilyen negatív hatás érte őt az online térben. Valamint a kutatás kitért rá, hogy a megkérdezett gyermeke 25%-ának van negatív tapasztalata. A kutatásról lásd bővebben: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-10Feb2020.pdf> [letöltés dátuma: 2022. 12. 05.].

30 A korábban hivatkozott kutatások alapján.

31 Erre hívja fel a figyelmet többek között Európa Tanács 2018-as ajánlása a gyermekek jogainak a digitális környezetben való tiszteletben tartásáról, védelméről és érvényesítéséről szóló iránymutatásának függelékének 118. pontja, amely kiemelten fontosnak tartja a tagállamok nemzetközi kapcsolatait – ideértve a szakmai információcserét is.